

o angažmanu pisca

milko valent

Tema o kojoj je riječ i problemi koje ona ispostavlja, sudbonosan su izazov za svakog umjetnika, pisca pogotovo, naročito ozračen u novovjekovj povijesti. Taj izazov sudbonosan je zbog toga što istovremeno zahtijeva zauzimanje sasvim konkretnih stavova i djelovanje koje je u skladu s njima. Da pisac kojim slučajem nije i zoon politikon, ova tema bila bi naprosto smiješna ili je čak ne bi niti bilo.

Tokom četrnaestogodišnje spisateljke karijere mnogo puta bio sam u prilici (i privatno i javno, i pismeno i usmeno istaći svoje mišljenje, svoj stav i odluku koja iz njega proizilazi, već i zbog toga što sam bio zabranjivan, ekskomuniciran i izbačen iz Društva književnika, pa zatim rehabilitiran itd. Da bi prijedani put i za ovu priliku priložen zaključak bi jasniji, citat ću autokleptomanskom postmodernističkom gestom nekoliko odlomaka. Ne samo zbog jasnoće, također i zbog atmosfere koja joj je bliska. Naime, smatram da atmosfera, ugodaj ili ozračje i te kako pomažu jasnoći koja je po svojoj naravi možda suha, dosadna i klinički oštra, upravo zbog prljavštine rada iz kojeg je potekla.

✱

POLET: Politički angažman pisca iz tvoje vizure?

VALENT: Politički angažman pisca vidi se u tome ako je radikalno izbrisao pojmove kao što su desno, lijevo, gore, dolje... također i u tome da ne pripada nikome (partiji, stranci, pokretu...) do samome sebi i samo sebi, da piše svoja i samo svoja djela. njegov angažman je pisanje, svaka čast Sartreu, i samo pisanje. tako, naime, najbolje djeluje politički u ovom još bitno neslobodnom svijetu. howgh!

•Polet• 382, 5. II 1988.

APSOLOTNI ROMANTIZAM (SKICA ZA ESEJ)

— ova skica nastoji oko romantizma u umjetnosti — mašta (fantazija) imaginacija cirkularno je mjesto umjetničke prakse apsolutnog romantizma gdje se zbiva radikalna preradba — preraspodjela zatečenog Ovdje u umjetničko djelo

— romantizam ako nije apsolutni nije romantizam; u biti romantizma težnja je spram apsolutnog, dakle slobode, žudnja je prema očišćenom i korijenitom preobrazbom doznačenog mjesta zraku pune ljudske radosti; u biti romantizma zrcali nasrtaj budućeg... stari romantičari, npr. Hölderlin, pokušali su dosegnuti apsolutno u prošlom, u »vraćanju prirodi« kao plahoviti predromantik Rousseau... nije li to tek apsolutni bijeg za razliku od apsolutnog nasrtaja u buduću, uznemirajuće je pitanje novih romantičara... —

— apsolutni romantičar nikad nema vremena; zbog fanatične želje za slobodom njemu se neprekidno žuri, ali ne u feljtonističku pitkost mimezisa neslobode već u napor budućeg, slobode koju (za sada) postiže tek u umjetničkom djelu — apsolutni romantičar rekreira zatečeno Ovdje, kritički imaginira fenomenalnu razbujalost svijeta kao već romantičnu, oslobodenu svih stega, u njegovu djelu svijet, u trenutku umjetničke transformacije shvaćen kao—već—romantičan, zaista jest romantičan... ono mimetičko kao da pretvorilo se u romantički da, u slobodno jest koje kao apsolutno živi u remantičkom artefaktu bez obzira na neslobodnu zbilju... tako su djela apsolutnog romantičara zapravo otoci u struji, ostrva koncentrata slobode koji pokušavaju oduvijek razrijediti banalne ropske duše isto tako ropske stvarnosti

— ne rijetko apsolutni romantičar osim pravljenja umjetničkih predmeta drzne se intervenirati u vanumjetničku zbilju svojim ponašanjem (življenjem želeći očitu izvjesnost o umjetničkom djelu postignute slobode pretočiti u društveni, vanumjetnički kontekst, ali... zbilja je surova, još nesprijetna za slobodu ona živi represivnu jednodimenzionalnost i uglavnom ne dopušta razigravanje utopijskih moći, reakcionarno ih suzbija proganjanjem, zabranom, zatvorom, ludnicom, ubijanjem... —

— unatoč svemu apsolutni romantičar radi, marljivo nastoji; on je daleko od debatnog kluba kukavičkih dupelizaca zbilje koji si umišljaju da svojim odvratnim poltronskim verbalizmom transcendiraju vlastito govno, kenjkavu stvarnost koju neprekidno proizvode, reproduciraju; apsolutni romantičar rekreira, preoblikuje žitko Ovdje metafizički napregnut) utopički nagnut: sudarajući fluidne gomile »nemogućeg« pravi je otrov za diskurzivnu podlost razuma i njegovu gotovo nepojmljivu koristoljubivost, on je disident koji paradoksalno spaja nježnost i grubost, nevinost i razuzdanost, razarajući radosno — služeću gestu postojećih postojećem (neslobodi)...

— zbog takve buntovne »davalje« prakse stvaranja nove, utopijske stvarnosti a bez podlaženja pukoj i već odavna uobičajenoj pragmi mimezisa, apsolutni romantičar svojim je djelom neuhvatljiv svakoj ideologiji jer je daleko ispred u carstvu slobode; već samim postojanjem njegova su djela šamar inerciji, pozorenje samozadovoljstvu »komercijalnog bitka« svijeta, prijetnja učmalosti, znak starodrevne ljudske čežnje; romantička su djela nepristajajuća samo

— premisa nepristajanja na postojeće (neslobodu) živa je oblikovateljica velike konkluzije apsolutnog romantizma; ta premisa podrazumijeva snažan subjekt koji je spreman na samouništenje, na samouništenje mitologije subjekta i kulta autora radi bogatog budućeg, ta premisa podrazumijeva konkretnu sudbinu individua koji zna sebe ne kao mehanizirani, klasificirani broj postindustrijskog društva, već koji zna sebe kao narcisoidni korpus, kao blistavo tijelo neuvrštanja u racionalistički stroj, u morbidne uzde razuma (tolike veličane diskurzivke); to tijelo, apsolutni romantičar, bolno i drhtavo, senzibilno do nevjerojatnih raspona između užasa i radosti, to tijelo prokazuje sintaksu dosade koja ga okružuje, opasne dosade svijeta koji steže slobodoljubivo... to tijelo, taj žilavi korpus vesele melanholije živi odlučeno na sve, živi sukladno svom habitusu: usamljeno i borbeno

— apsolutni romantizam je prije svega borba, eroš za apsolutnim, to je borba za buduću, priprema slobode, to je preliminarno, uvodno življenje budućeg, još—ne—postalog Ovdje

Iz knjige Gorki deserti, Zgb. 1985, str. 56—58

PITANJA: Ta odluka vjerojatno proizlazi iz Vašeg shvaćanja književnosti?

VALENT: Svakako. Književnost shvaćam kao svakodnevnii napor kritičke imaginacije u tekstu, napor koji obuzima, bolje reći zauzima cijeli dan. Literatura za koju se zalažem, čita svijet kao beskraino polje znakova, kao neizbrojivu slojevitost. Njezino čitanje zapravo je literarna kritičko-imaginirajuća preradba svijeta, upisivanje svog osebnog i neponovljivog traga. Takva literatura svijetu znakova isporučuje njegovu kritičku sliku; takva književnost neprekidno je zapitana kako nad svijetom samog materijala u kojem se ostvaruje (jezik) tako i nad svijetom znakovlja koji transformira (društvo općenito, seks, religija, ljubav, odnos društvo—pojedinaac, politika...). Kritička imaginacija autonomnim i individualnim stvaralačkim činom dovodi u pitanje svijet koji je okružuje.

PITANJA: Svijet koji okružuje? Fraza?

VALENT: Nipošto nije fraza, a kamoli nešto što bi moglo uputiti na bavljenje samo najbližom okolinom. Pisac kritičke imaginacije emancipiran je od uske, dogmatske, parcijalne, odnosno jeftine pozitivističke svijesti koja svijet promatra kao lokalnu prćiju od nekoliko desetaka kilometara, kao provinciju u kojoj takva svijest najlagodnije egzistira, kao skup nepovezanih iskustvenih činjenica. Pisac kritičke imaginacije slobodan je od idiotizma kastriranog Weltanschauunga i tužne militantne autocenzure, bavi se fenomenologijom cijele planete, tj. njegov »predmet« bavljenja jest cjelokupna pojavnost svijeta koji on na bilo kakav, njemu dostupan način percipira. Baveći

se fenomenologijom bavi se dakako i onim bitnostima koje nju omogućuju onakvom kakva je u datom periodu... Takva aktivnost bremeniti je proces tekstualne prakse, preradbe, a sama preradba kao označiteljska djelatnost po svojoj je biti praksa negacije koja narušava već postignuto, i na polju vlastitog materijala i na polju svjetskog znakovlja koji preraduje. takva praksa strogo je individualan čin u neprekidnom progresu, ali, međutim, kako se ta praksa zbiva u društvenoj sferi a ta sfera bitno je politička sfera, ona je u poziciji ekvilibriste koji svoju strategiju uočava kao buran ples na žici, kao strategiju intelektualnog rada. Sto hoću reći? U jednu riječ: kritički imaginirajući svijet gleda otvoreno to jest bez predrasuda, i osloboden misleke svijesti... dakle sasvim je suprotan našem prosječnom piscu koji, upravo dijametralno nasuprot svojoj zadaći, paradoksalno i skandalozno ali na žalost istinito, stvara mitove umjesto da kritički misli... da kritički imaginira tzv. stvarnost, da je svjesno mijenja umjesto petrificira i takvu reproducira do besvijesti. Da se ne pomisli kako govoreći ono opće želim izbjeći konkretno, navodim samo primjer Krležu od kojeg je naš prosječni pisac napravio mit, instituciju, i kao da je satkao palanačku auru oko seoskog keltskog barda... i to u vrijeme kad bi bardovi trebali biti u muzeju kao vošta ne inkarnacije minulih mitskih vremena. Ali nije tako! I ovo su mitska vremena, sve više umjesto sve manje (...). Njihova djela: to su definitivno izvršeni abortusi... rijetkim iznimkama kapa dolje! Pisac kritičke imaginacije, suprotno tome, svojim djelom demitologizira i demistificira, progresivan je i naginje se lijevo...

Interview, »Pitanja« 5, Zagreb 1978.

SKICA ZA ZAKLJUČAK

Ovih nekoliko odlomaka bit će dovoljno za ilustraciju osnovnih, odnosno radikalnih smjernica koje su u njima manje-više prisutne. Dakako, to su smjernice za »život i rad« umjetnika, pisca, intelektualca kako ga ja shvaćam. Budući da je njegov rad strogo individualna i temeljna djelatnost na apsolutu, slobodi samoj, nužna je ta autonomija pisca i pisanja u kojoj on neprekidno raste kao suvereni i neopkosenovni entitet. Evo tih smjernica: 1) Bistri literarno nezavisni pogled zahtijeva radikalnu neangažiranost u tzv. vanumjetničkoj zbilji (politika, partija, stranka, bilo koja vrsta institucije...), osim one najnužnije brige koja je potrebna za protok njegovih umjetnički oblikovanih stvarnosti (štampanje knjiga, suradnja u časopisima i novinama, suradnja na radiju, TV, filmu, teatru itd, predavanja, skupovi, književne večeri, susreti, nastupi općenito itd.).

2) Neopterećenost bilo kojom pa i najnaprednijom ideologijom (javna podrška bilo kojoj vrsti napretka svakako je dopuštena). Zatim neopterećenost predrasadama bilo koje vrste, jer književno mišljenje mora značiti apsolutnu slobodu duha, takvu artistsku svijest koja svijet i život gleda potpuno nezavisna.

3) S tim u vezi podrazumijeva se potpuno odsustvo želje za vlašću, osim one »vlasti« nad umjetničkim tekstom i one kontrole vlastite ličnosti i postupaka koji omogućuju slobodnu stvaralačku djelatnost.

4) Potpuna anacionalnost, radikalna transnacionalnost, dakle biti Zemljanin, kozmopolit (za sada). Radikalna nepriklonjenost bilo kojoj religiji, vjeri i vjerovanjima, osim u izvjesnost sebe kao stvaralačkog subjekta.

5) Potpuno odsustvo rasizma, šovinizma, seksizma i ostalih diferencirajućih mogućnosti po bilo kojoj osnovi.

6) Sve u svemu nefrustrirani nomadizam, paradoksalna ukorijenjenost u misaonom (životnom) kreativnom snimanju—lutanju, jer tako može — taj nevjerojatni entitet i čudo prirode — najbolje umjetnički otčitati u svojim artefaktima ovaj svijet koji mu predleži u njegovu zainteresiranom ali neopterećenom lutanju. Uvažavati svoje boje, sve oblike, sve jezike, a u materinjem se suvereno izražavati, to je kruna onog sna koji nas snaži u ovom još bitno neslobodnom vremenu.